ЄВРОПА 30.06.2023 | Євгенія Габер

Назад у майбутнє

На порозі нового «століття Туреччини» головним успіхом влади може стати повернення до витоків

Один із секретів політичного довголіття правлячої з 2002 року Партії справедливості та розвитку (АКР) та її незмінного лідера Реджепа Тайїпа Ердогана криється у відкритості до змін. Незважаючи на консервативну ідеологію, АКС зуміла продемонструвати виборцям готовність коригувати свою політику. На відміну від свого головного конкурента – лідера Республіканської народної партії (CHP) Кемаля Киличдароглу, Ердоган вміє виносити уроки зі своїх помилок, хоч і рідко визнає їх на публіці.

Голосування 2023 року продемонструвало, що чаша народного терпіння наполовину повна (опозиція отримала рекордні 47 відсотків підтримки), а друга половина може наповнитися швидше, ніж очікувалося. І часу на виправлення помилок залишається небагато – вже навесні 2024 року на країну очікують місцеві вибори, на яких Партія справедливості та розвитку має намір повернути контроль над кількома мегаполісами. З 2019 року найбільші міста країни із значними муніципальними бюджетами – Стамбул, Анкара, Ізмір, Адана, Мерсін, Анталья – знаходяться в руках опозиції. Жителі великих міст гостро відчули наслідки переселення в країну мільйонів сирійських біженців, економічної кризи і так званої ердоганоміки – неортодоксальної фінансової політики штучного заниження банківських ставок.

Саме ці проблеми, разом із високою інфляцією, рекордною девальвацією ліри та вимогами повернутися на шлях демократичного розвитку, визначили результати президентських виборів. І хоч Ердогану вдалося випередити свого опонента, попереду завдання нелегке. Партії влади належить повторити цей успіх на місцевих виборах, де, наприклад, у Стамбулі змагатися доведеться зі значно популярнішим Екремом Імамоглу.

Повернення додому мільйонів біженців, залучення західних інвестицій, відновлення країни після руйнівного землетрусу та економічних потрясінь, нарешті, підвищення ефективності

державного управління – першочергові завдання, на вирішення яких очікують турецькі виборці незалежно від ідеологічних поглядів чи політичних уподобань.

Повернулося багато осіб, знакових для раннього періоду АКР

Склад нового уряду доводить, що у президентській адміністрації це добре розуміють: із попередньої ітерації свої портфелі зберегли лише два міністри. У новому кабінеті не знайшлося місця ні таким важкоатлетам і давнім соратникам Ердогана, як міністр оборони Хулусі Акар і глава МЗС Мевлют Чавушоглу, ні антизахідним «яструбам» на кшталт Сулеймана Сойлу – тепер уже колишнього міністра внутрішніх справ, який часто ускладнював життя колегам із зовнішньополітичного відомства своєю жорсткою націоналістичною риторикою та різкими випадами на адресу західних союзників.

Водночас повернулося багато осіб, знакових для раннього періоду Партії справедливості та розвитку. Для посилення економічного блоку на посаду віце-президента був призначений Джевдет Йилмаз – міністр економічного розвитку в урядах Ердогана і Давутоглу в 2011-2016 роках, а міністром фінансів і казначейства знову став Мехмет Шимшек, який вже обіймав цю посаду в 2009-2015 роках і вважається одним із головних архітекторів турецького «економічного дива». Той факт, що Йилмаз – етнічний заза, а Шимшек має курдське коріння, також нагадує про спроби лібералізації внутрішньої політики в ранні роки прем'єрства Ердогана.

Очевидна і перевага, яка цього разу віддається молодим професіоналам, а не відданим «апаратникам» (13 із 18 міністрів безпартійні), здатним запропонувати швидкі, ефективні та нестандартні рішення. Незважаючи на часту критику західної системи, серед нинішніх міністрів – випускники Прінстона, Стенфорда, Гарварда та найкращих університетів Європи. Якщо вірити турецьким ЗМІ, щонайменше троє топових імен у новому уряді мають подвійне громадянство – США, Британії, Бельгії.

Це не означає «повороту Туреччини на Захід», але утримує її від

Це не означає «повороту Туреччини на Захід», але утримує її від подальшого розвороту на схід. Головним же якорем, що дозволяє уникнути небезпечного дрейфу

подальшого розвороту на схід

Анкари у бік її євразійських партнерів, залишаються інтереси турецького бізнесу (ЄС зберігає статус найбільшого торгового партнера Туреччини) та міркування національної безпеки, що «цементують» членство країни в НАТО.

Повернення до «раціональної» економічної політики, нещодавно проголошене новим міністром фінансів, викликає в експертів стриманий оптимізм. На команду Мехмета Шимшека – фінансиста світового рівня, ім'я якого називають «музикою для вух західних інвесторів», покладають великі надії. Насамперед мова про голову центробанку Хафіза Гайє Еркан, яка має досвід роботи на керівних посадах у компанії Tiffany & Co та американському First Republic Bank.

Її першим рішенням на новій посаді стало очікуване підвищення відсоткових ставок – з 8,5 до 15 відсотків. На думку фінансових аналітиків, для стабілізації курсу ліри та зниження інфляції ставку необхідно підвищити принаймні до 25-30 відсотків, проте «самостійне» рішення центробанку, що йде врозріз із фінансовою теорією президента, мало позитивний вплив на ринки.

Водночас повернення до ортодоксальної економічної політики може бути недостатнім для забезпечення довгострокових міжнародних інвестицій. Для відновлення довіри західних інвесторів необхідні набагато фундаментальніші зміни: верховенство права, зниження політичних ризиків, стабільність, підзвітність та прозорість влади, можливі лише за незалежних судових органів та сильних державних інституцій. Все це, у свою чергу, потребує обмежень повноважень президента, що є практично неможливим в умовах нинішньої суперпрезидентської системи.

Не менш важливою умовою є і відновлення політичного діалогу із західними партнерами

Не менш важливою умовою є відновлення політичного діалогу із західними партнерами. Цим, зокрема, були продиктовані й кадрові зміни у двох ключових турецьких структурах у сфері зовнішньої політики та безпеки – МЗС та МІТ (національній розвідувальній організації). Нестандартне рокірування з призначенням на посаду головного дипломата країни Хакана Фідана – розвідника з 13-річним досвідом роботи «за кадром», включно з секретними

переговорами з найбільш чутливих питань від іранської ядерної угоди та зустрічей з курдськими терористами до переговорів щодо Сирії та посередницької ролі в російсько-українській війні, сама за себе говорить про пріоритети роботи нового міністра. Водночас перехід МІТ до рук зовнішньополітичного радника Ердогана – Ібрагіма Калина – забезпечує наступність у «back-track diplomacy».

Західні колеги цінують Фідана за стриманість, прагматизм та раціональність в ухваленні рішень. Активізація контактів з американським та європейськими візаві, перші позитивні сигнали на шведському треку та відправка додаткових турецьких підрозділів для участі в операції KFOR у Косові покликані підкреслити готовність Туреччини відігравати конструктивну роль у НАТО. У свою чергу Анкара очікує зустрічних кроків від союзників по Альянсу – насамперед розблокування постачання літаків та модернізаційних пакетів для F-16.

Підштовхнути партнерів до «правильного» кроку мають і кадрові рішення в турецькому оборонпромі: на зміну багаторічному керівнику Ісмаїлу Деміру, який перебуває під американськими санкціями за придбання Туреччиною російських систем ППО С-400, прийшов Халук Гергюн, ексдиректор компанії ASELSAN, широко представлений на світових ринках озброєнь. У березні цього року він заявив, що «Туреччина більше не потребує С-300 та С-400», бо готова сама виробляти аналогічні системи.

Хоча до цього ще далеко, є й коротший шлях.

У міжнародних відносинах, як і в економіці, найчастіше найбільш раціональне вирішення проблеми – відмова від політики, яка її створила.

Євгенія Габер

Євгенія Габер (Yevgeniya Gaber) – кандидат політичних наук, старший аналітик Центру досліджень сучасної Туреччини Карлтонського університету (Канада). У минулому – заступниця директора Дипломатичної академії України ім. Геннадія Удовенка при МЗС, дипломат Посольства України в Туреччині. Основна сфера інтересів – зовнішня політика України, Туреччини, проблеми безпеки Чорноморського регіону.